

В.О. ФРИДИНСЬКИЙ, к.е.н., доц., НТУ «ХПІ», Харків

В.Г. ПЛОТНИКОВ, магістрант, НТУ «ХПІ», Харків

А.І. ДЕРЕВ'ЯНКО, магістрант, НТУ «ХПІ», Харків

ФІНАНСОВА САНАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВА

У роботі розглянуто зміст фінансового оздоровлення підприємства, висвітлені різнобічні підходи до відновлення фінансової стійкості організації, а також конкретні інструменти антикризового фінансового управління у рамках цих підходів.

Having considered contents of financial recovery of the enterprise in the work, lit many-sided approaches to renewal financial stability of the organization, as well as concrete instruments antirecessionary financial management in frame these approach.

Ключові слова: фінансова санація, реструктуризація активів, рефінансування дебіторської заборгованості, реструктуризація пасивів, двоступінчаста санація, санаційний прибуток, санація балансу.

Вступ Завжди були актуальними питання забезпечення фінансової спроможності підприємства, а тим більше останнього часу, коли майже кожна організація зазнала вплив економічної кризи.

Банкрутство підприємства та його ліквідація означають не тільки збитки для акціонерів, кредиторів, виробничих партнерів, споживачів продукції, а й зменшення податкових надходжень у бюджет, а також збільшення безробіття, що теж може стати одним із факторів макроекономічної нестабільності.

Постановка завдання Метою даної роботи є визначення сутності фінансової санації, її складових, конкретних шляхів виведення підприємства із кризового стану.

З-поміж підприємств, справи про банкрутство яких розглядаються судом, значний відсоток таких, що тимчасово потрапили в скрутне становище. Вартість їхніх активів набагато вища за кредиторську заборгованість. За умови проведення санації (оздоровлення) чи реструктуризації такі підприємства можуть розрахуватися з боргами і продовжити діяльність. Проте, через недосконале законодавство, брак належного теоретико-методичного забезпечення санації, дефіцит кваліфікованого в цих питаннях фінансового менеджменту та інші суб'єктивні та об'єктивні причини, багато із потенційно життєздатних підприємств, у тому числі тих, що належать до пріоритетних галузей народного господарств України, стають потенційними банкрутами. У зв'язку з цим висвітлення питань щодо забезпечення фінансової стійкості підприємства стає надзвичайно важливим.

Методологія Теоретико-методологічну основу дослідження складають праці вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, нормативно-правова база України.

Підходи та інструменти антикризового фінансового управління не є сталими, а знаходяться у постійному видозміні, розвитку та удосконаленні, що потребує безперестанного поглиблення знань з цього питання.

Результати дослідження Метою фінансової санації є покриття поточних збитків і ліквідація причин їх виникнення, відновлення чи збереження ліквідності і платоспроможності підприємств, скорочення всіх видів заборгованості, покращення структури оборотного капіталу і формування фондів фінансових ресурсів для проведення заходів виробничо-технічного і організаційного характеру.

У відповідності з класичною моделлю санації процес фінансового оздоровлення підприємств починається з виявлення і аналізу причин і факторів фінансової кризи. Окремим аналітичним блоком є формування стратегічних цілей і тактики.

Кінцева мета санаційної стратегії полягає в досягненні довгострокових конкурентних переваг, які забезпечили б компанії високий рівень рентабельності.

У відповідності з розробленою стратегією розробляється програма санації, яка виражає систему запрогнозованих взаємопов'язаних заходів, спрямованих на виведення підприємства з кризи. Важливим компонентом санаційного процесу є координація і контроль за якістю реалізації запланованих завдань.

Залежно від вибраної стратегії підприємство добирає той чи інший каталог внутрішньогосподарських санаційних заходів. Мобілізацію внутрішніх резервів фінансової стабілізації здійснюють за такими основними напрямками:

1. Реструктуризація активів.
2. Зменшення (заморожування) витрат.
3. Збільшення виручки від реалізації.

Першу групу санаційних заходів пов'язано зі зміною структури та складу активної сторони балансу. У рамках реструктуризації активів виділяють такі види санаційних заходів:

а) мобілізація прихованих резервів. Величина прихованих резервів у активній стороні балансу дорівнює різниці між балансовою вартістю окремих майнових об'єктів підприємства та їхньою реальною (вищою) вартістю;

б) використання зворотного лізингу (господарська операція, яка передбачає продаж основних фондів з одночасним зворотним отриманням таких основних фондів в оперативний або фінансовий лізинг);

в) лізинг основних фондів;

г) здача в оренду основних фондів, які не повною мірою використовуються у виробничому процесі;

д) оптимізація структури розміщення оборотного капіталу (зменшення частки низьколіквідних оборотних засобів, запасів сировини та матеріалів, незавершеного виробництва тощо);

е) продаж окремих, низькорентабельних структурних підрозділів (філій);

є) використання давальницької сировини;

і) рефінансування дебіторської заборгованості (переведення її в інші, ліквідні форми оборотних активів).

Блок санаційних заходів, що полягає у зменшенні витрат, здійснюється за двома напрямками:

1. Заморожування інвестиційних вкладень.
2. Зниження валових витрат.

У рамках фінансової санації може бути прийнято рішення про заморожування ризикових інвестиційних проектів та інвестицій з довготривалим строком окупності.

Як свідчать вітчизняна практика та зарубіжний досвід, проведення фінансової санації підприємств обов'язково супроводжується радикальним зменшенням витрат на персонал.

У рамках мобілізації внутрішньовиробничих санаційних резервів аналізуються всі наявні можливості збільшення виручки від реалізації продукції. У цьому разі слід використати весь арсенал заходів для активізації збутової політики підприємства. Стимулювати збут можна як наданням знижок покупцям, так і помірним збільшенням цін; як масованою рекламою, так і її припиненням. Тип санаційних заходів у даній сфері залежатиме від конкретного підприємства та від вибраної ним стратегії маркетингу.

Розглянемо тепер комплекс заходів, спрямованих на реструктуризацію пасивів підприємства. Ці заходи пов'язані зі зміною розмірів та структури фінансових джерел формування активів.

Маючи збитки, підприємства, як правило, не заінтересовані показувати їх у своїй звітності, зокрема в балансі. За наявності балансових збитків суб'єктам господарювання дуже важко розраховувати на залучення фінансових ресурсів із зовнішніх джерел, оскільки як для кредиторів, так і для потенційних інвесторів збиткове підприємство є непривабливим об'єктом фінансування.

Відтак збиткові підприємства можуть вдатися до санації балансу.

Основні цілі та завдання зменшення статутного фонду підприємств:

- одержання санаційного прибутку, який спрямовується на покриття балансових збитків. Санаційний прибуток - це прибуток, який виникає внаслідок викупу підприємством власних корпоративних прав (акцій, паїв) за курсом, нижчим від номінальної вартості цих прав, або в результаті їх безкоштовної передачі для анулювання, зниження номінальної вартості або за одержання безповоротної фінансової допомоги від власників корпоративних прав, кредиторів та інших заінтересованих у санації підприємства осіб;
- урівноваження (або перевищення) номінальної вартості акцій (паїв) з їхньою ринковою ціною, оскільки в період фінансової кризи може скластися ситуація, коли біржова ціна буде суттєво меншою за номінальну вартість акцій;
- приведення у відповідність величини основних та оборотних засобів підприємства з розміром його власного капіталу, оскільки з метою підвищення

платоспроможності підприємство може прийняти рішення про продаж частини свого майна, що й спричинятиметься до такої невідповідності;

- концентрування статутного капіталу в руках найбільш активних власників.

Найбільш заінтересованими в санації неспроможного підприємства особами є його власники (акціонери, пайовики тощо). Вони, як правило, несуть значний тягар фінансування санаційних заходів. Фінансування санації власниками може здійснюватися через збільшення (зменшення) статутного фонду, надання позик, надання цільових внесків на безповоротній основі.

У результаті санації балансу підприємство не мобілізує додаткових коштів, однак створює необхідні передумови для залучення зовнішніх фінансових джерел у майбутньому. На практиці в санаційних цілях досить часто слідом за зменшенням статутного капіталу здійснюється його збільшення. Ця операція має назву «двоступінчаста санація».

Фінансова участь кредиторів у санації боржників може здійснюватися шляхом пролонгації та реструктуризації наявної заборгованості; повної або часткової відмови від своїх вимог; надання додаткових кредитних ресурсів; надання кредитного забезпечення; трансформації боргу у власність.

Безперечно, активної участі кредиторів у фінансовому оздоровленні можна очікувати тільки тоді, коли внаслідок санації та збереження підприємства-боржника вони отримають повніше задоволення своїх вимог, ніж за його ліквідації.

Загроза банкрутства й зумовлені цим негативні економічні та соціальні наслідки змушують персонал, що працює на підприємстві, робити свій внесок у фінансування санації.

Фінансування санації персоналом може здійснюватися в таких формах: відстрочка або відмова від винагороди за виробничі результати; надання працівниками позик; купівля працівниками акцій даного підприємства.

Висновок В результаті проведеного дослідження були висвітлені різноманітні заходи, спрямовані на покращення фінансового стану підприємства.

Здійснення фінансової санації є особливо складним в умовах сучасної України через недорозвинутість ринкових інститутів, використання нецивілізованих підходів до ведення бізнесу багатьма суб'єктами господарювання, недосконалість законодавства, високий рівень корупції.

Для забезпечення ефективного антикризового фінансового управління дуже важливою є наявність на підприємстві кваліфікованого менеджменту, що має глибокі теоретичні і практичні знання, може узагальнити наявний досвід країн з розвинутою ринковою економікою, розробити якісний план дій щодо виходу організації із фінансової скрути.

Застосування комплексного підходу до фінансового оздоровлення підприємства являє собою запоруку його успіху.

Список літератури: **1.** *И. А. Бланк.* Стратегия и тактика управления финансами. — К.: МП «ИТЕМ», 1996. — 534 с. **2.** *Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін.* 3-тє вид., перероб. та доп. — К.: КНЕУ, 2001 — 460 с. **3.** *Брігхем Е. Ф.* Основы фінансового менеджменту. — К., 1997 - 988с. **4.** *Тітов М. І.* Банкрутство: матеріально-правові та процесуальні аспекти / За наук. ред. *В. М. Гайворонського.* — Харків: Консум, 1997 — 192 с. **5.** Закон України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 р. **6.** *Савицкая Г.В.* Анализ хозяйственной деятельности предприятия: 4-е изд., перераб. и доп. - Минск: ООО "Новое знание", 2000. - 688 с.

Подано до редакції 16.02.2011